

Попова О.Ю., д.е.н., професор,
завідувач кафедри міжнародної економіки і маркетингу
Донецький національний технічний університет (м. Покровськ)
Томашевська О. Ю., к.е.н., доцент кафедри економічної теорії,
державного управління та адміністрування
Донецький національний технічний університет (м. Покровськ)

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ВОДОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Попова О.Ю., Томашевська О.Ю. Особливості державного регулювання процесів водозабезпечення суб'єктів господарювання. У статті обґрунтовано, що нерациональність використання води призводить до зниження національного добробуту. Охарактеризовано складники процесу водозабезпечення. Визначено місце і роль державного управління в підвищенні національного добробуту. Проаналізовано поняття «державне регулювання» та «державне управління». Розвинуто інституціональну характеристику державного регулювання процесами водозабезпечення суб'єктів господарювання.

Ключові слова: державне регулювання, інституціональне забезпечення, ресурс, водозабезпечення, суб'єкти господарювання.

Попова О.Ю., Томашевская Е.Ю. Особенности государственного регулирования процессов водообеспечения субъектов хозяйствования. В статье обосновано, что нерациональность использования воды ведет к снижению национального благосостояния. Представлена характеристика составляющих процесса водообеспечения субъектов хозяйствования. Определены место и роль государственного управления при повышении национального благосостояния. Проанализированы понятия «государственное регулирование» и «государственное управление». Усовершенствована институциональная характеристика государственного регулирования процессами водообеспечения субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: государственное регулирование, институциональное обеспечение, ресурс, водообеспечение, субъекты хозяйствования.

Popova O.Yu., Tomashevskaya E.Yu. Features of state regulation of the water supply in activity of economic agents. It is proved that the irrational use of water leads to a reduction in national welfare. Components of water supply in activity of economic agents is presented. The place and role of government with an increase in national welfare were defined. The concepts of "state regulation" and "governance" are analyzed. Institutional characteristics of state regulation of water supply in activity of economic agents were improved.

Keywords: government regulation, public administration, resources, water supply, economic entities.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання водні ресурси набувають особливого значення в розвитку національної економіки, створюючи частку національного доходу через процеси залучення та використання в господарських процесах, вартісні та фізичні параметри чого формують частку доданої вартості через ціни, податки та інші відрахування, які спрямовуються на формування державних та місцевих бюджетів. У результаті активного використання та зростання рівня забрудненості водних об'єктів унаслідок інтенсифікації виробництва та порушення екологічних норм господарської діяльності суб'єктами господарювання виникає їх дефіцит не тільки з точки зору якості, а й кількості. Такі трансформаційні зміни викликають суттєві диспропорції у формуванні витрат і вигід як суб'єктів господарювання, так і держави, спричиняючи зростання трансакційних витрат та порушення порядку їх відшкодування, зокрема зростання соціальної та екологічної напруженості, спровокованої

низькою якістю вітчизняних технологій виробництва, внаслідок відсутності інвестицій, зацікавленості в впровадженні інноваційних технологій. Виникає необхідність значного впливу та впровадження жорсткого контролю з боку органів державної влади на забезпечення та використання даного ресурсу в процесі виробництва та суспільного використання, що забезпечить оптимальний баланс між споживачами для підтримки соціальних і приватних інтересів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам регулювання ефективного використання ресурсів на державному рівні приділяли увагу багато вчених-економістів. У роботі Є.М. Ахромкіна охарактеризовано досвід ефективного використання ресурсів в різних країнах світу [1]. Так, у країнах Західної Європи застосовується системний підхід у сфері ефективного споживання ресурсів, який передбачає взаємодію законодавчої і нормативної бази, розробку і впровадження енергозберігаючих технологій, організацію ефективного менеджменту

ресурсоспоживання на державному і місцевому рівнях, використання економічних стимулів та інвестиційних програм, створення систем моніторингу енергоспоживання на виробництві та в інших сферах, а також усіляку підтримку енергоефективності. Наприклад, у Польщі діє низка податкових пільг для отримання кредиту з метою реалізації заходів зі збереження енергії. Також функціонує спільнота кредиторів, які спроможні надавати довгострокові позики для проведення витратних заходів щодо енергозбереження [2]. Так, у Німеччині прийнято «Акт про поновлювану енергетику», відповідно до якого енергозабезпечувальні суб'єкти господарювання повинні купувати електроенергію, вироблену з джерел, які поновлюються, за відповідними тарифами. Також у даній країні на кожен вид поновлюваного джерела енергії встановлено окремий тариф, що стимулює розвиток даної галузі. Значна економія сировини в Західній і Східній Європі та США досягається за рахунок переробки та використання вторинних матеріалів. Запаси даних матеріалів на території представлених країн значні, тому за їх рахунок можливо компенсувати дефіцит природних ресурсів. Також виходячи з великих об'ємів вторинних ресурсів, які перекривають власні потреби, їх можливо частково експортувати в інші країни. Науковий інтерес викликає робота Д.Ю. Дрожжина, в якій представлено та розкрито основні елементи механізму державного регулювання енергоефективності [3], основними елементами якого є принципи, методи та заходи державного регулювання. Даний механізм спрямований на використання його під час

деталізації та композиції засобів державного впливу вченими-економістами. Констатуючи високий рівень опрацювання даного питання, водночас слід зазначити, що воно потребує більшої деталізації щодо визначення сутності державного регулювання та управління забезпеченням та використанням водних ресурсів.

Постановка завдання. Метою статті є визначення особливостей державного регулювання процесів водозабезпечення суб'єктів господарювання. Для досягнення поставленої мети було вирішено такі основні завдання: розглянуто сутність водозабезпечення; встановлено, що водозабезпечення як процес можливо розглянути крізь призму державного регулювання, а водозабезпечення як систему можливо інтерпретувати через державне управління; розкрито сутність державного управління водозабезпечення як необхідність, суспільна обов'язковість і цільова спрямованість.

Виклад основних результатів. У сучасних умовах господарювання проблема підвищення ефективності використання ресурсів набуває пріоритетного значення в розвитку та стабільному функціонуванні суб'єктів господарювання. Низький рівень забезпеченості окремих територій України водними ресурсами зумовлює їх екстенсивне використання, що призводить до їх дефіциту не тільки з точки зору якості, а й кількості. Основним документом щодо використання водних ресурсів виступає Водний кодекс України, який визначає основні поняття, встановлює права користування даним ресурсом, регулює водні відносини між споживачами та ін. Тра-

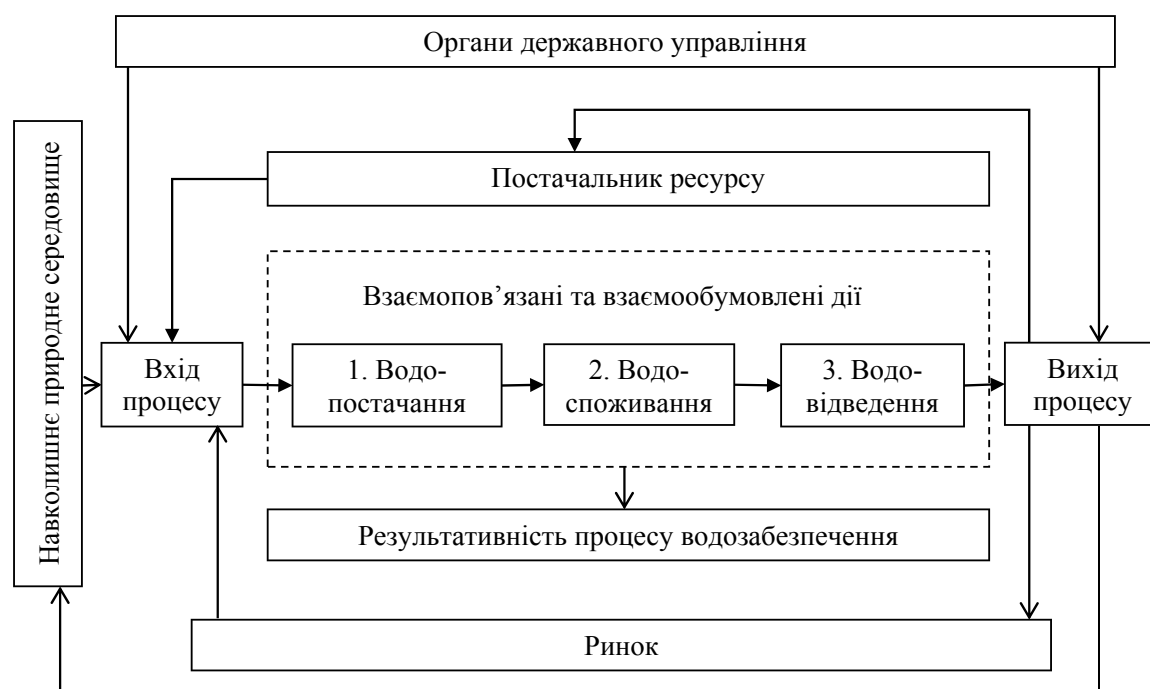

Рис. 1. Взаємообумовленість складників процесу водозабезпечення суб'єктів господарювання (авторська розробка)

диційно водозабезпечення розглядається як рівень забезпеченості водою різних галузей економіки. Однак дане визначення не розкриває весь комплекс елементів та дій щодо водозабезпечення, тому виникає необхідність розглянути останнє як процес.

Процесний підхід представляє сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених процесів водозабезпечення. Головними перевагами його використання є підвищення ефективності та результативності роботи, передбачення результатів господарської діяльності, координація взаємодій підприємств і організацій, скорочення матеріальних витрат, як тимчасових, так і довгострокових [4]. Так, до ключових елементів процесу водозабезпечення можливо віднести водопостачання, водоспоживання, водовідведення. Схема даного процесу представлена на рис. 1.

Згідно з рис. 1, можливо виокремити такі позиції.

1. Вхідні процеси – це елементи, які змінюються під час виконання дій [4]. Таким елементом у контексті даного дослідження виступає вода, що представляє об'єкт активного впливу з боку державних та місцевих органів управління, ринку через переваги споживачів та їх купівельну спроможність, стану навколишнього природного середовища, адже вода є складовою частиною довкілля, з одного боку, з іншого – є приймачем відходів, виконуючи асиміляційну функцію. Саме остання особливість води впливає на формування вартості залучених до господарських процесів водних ресурсів, зумовлюючи витрати на забір, очищення відповідно до стандартів споживання, та розподіл між споживачами.

2. Вихідний процес – це дія, яка ініціює активність у межах процесу [4]. Даний процес стає об'єктом впливу з боку органів державного управління через нормування якості та обсягів виробленої продукції та відходів, регулювання цін тощо.

3. Постачальник (виробник водних ресурсів) – суб'єкт господарювання, який співпрацює з іншими суб'єктами на умовах придбання, обміну, продажу водного ресурсу як готової, побічної, додаткової продукції або ресурсу, необхідного для виконання виробничих процесів на інших підприємствах.

4. Споживач (водоспоживач) – підприємство – покупець даного ресурсу для потреб виробництва відповідно до місії та техніко-технологічної специфіки виробничого процесу. Крім того, споживачем можуть бути й інші суб'єкти водних відносин, зокрема населення, некомерційні організації та установи, комунально-побутові організації тощо. Для останньої категорії споживачів вода набуває статус готової продукції.

6. Результат процесу – це якісні та кількісні показники роботи суб'єктів господарювання, які можуть проявлятися у підвищенні ефективності водозабезпечення підприємств, що у кінцевому підсумку становить підґрунтя для формування суспільного добробуту, забезпечуючи зростання ВВП, наці-

онального доходу, становить джерело формування бюджетів різних рівнів, використання яких спрямовано на підвищення стандартів соціально-економічного існування суспільства.

Значення та місце державного регулювання процесів водозабезпечення полягає у формуванні інституціонального підґрунтя господарської діяльності у вигляді формальних правил і норм на базі законодавчих та інших нормативно-правових актів, які є обов'язковими для виконання всіма учасниками господарських процесів. Особливістю ринку та інших суб'єктів впливу є переважно формування неформальних правил та норм у вигляді традицій, звичок, якими керується споживач або суспільство в цілому під час вибору продукції. Врахування таких неформальних правил суб'єктами господарювання сприяє коригуванню маркетингової політики, дає змогу підвищити якість планування асортименту та визначає доцільність зміни технології на більш прогресивні, що дають змогу здійснювати виробництво продукції відповідно до вимог зовнішнього середовища. При цьому найбільш ефективною комбінацією є визначення державою неформальних правил та норм та їх закріплення на державному рівні через законотворчу та розпорядчу діяльність.

Активне державне регулювання даного процесу зумовить вирішення багатьох проблем, що перешкоджають ефективному та раціональному використанню водних ресурсів суб'єктами господарювання. Насамперед розглянемо загальне визначення поняття державного регулювання. У дослідженні [5, с. 9] надано таке визначення: це вид діяльності держави, яка полягає в упорядкуванні діяльності учасників суспільних відносин із метою забезпечення її відповідності вимогам закону та досягнення бажаного балансу публічних і приватних інтересів. Авторами роботи [6, с. 55] наголошено на тому, що дане поняття характеризується сукупністю інструментів, за допомогою яких держава встановлює вимоги до організацій і громадян. Необхідно звернути увагу і на наукову працю [7, с. 3] в якій державне регулювання визначається як спонукально-практична діяльність регуляторного характеру, спрямована на досягнення чітко визначених цілей загальнодержавного значення. У сучасній літературі вищезазначене поняття ототожнюють із поняттям державного управління. У статті [8, с. 13] надано визначення, суть якого полягає у виконанні законів та інших правових актів органів державної влади. Також науковий інтерес викликає робота [9], де термін «державне управління» розглядається як форма реалізації виконавчої влади, змістом якої є організація практичного виконання законів як безпосередньо суб'єктом державного управління, так і іншими учасниками суспільних відносин. Згідно з вищезазначеним, дані поняття, маючи схожі та відмінні риси, взаємодоповнюють одне одного. Однак для водозабезпечення як процесу більш доцільно

використовувати поняття «державне регулювання», оскільки воно спрямоване на отримання результату, що досягається завдяки застосуванню органами державного управління певного інструментарію.

Таким чином, державне регулювання процесів водозабезпечення можливо представити як комплекс заходів, методів і інструментів, за допомогою яких державні органи влади корегують поведінку та спрямовують дії суб'єктів господарювання, впорядковують системи зв'язків між водопостачанням, водоспоживанням та водовідведенням для створення сприятливих умов та досягнення поставлених цілей, для підвищення ефективності водозабезпечення, яке проявляється в задоволенні соціально-економічних потреб суспільства та економічних інтересів суб'єктів господарювання.

Виходячи з вищезазначеного, цілі державного регулювання водозабезпечення можуть проявлятися у такому:

- 1) раціональне використання водних ресурсів та підвищення їх ефективного використання суб'єктами господарювання та суспільства в цілому;
- 2) забезпечення стабільного розвитку водоемних підприємств;
- 4) підтримка конкурентоспроможності водоемних товарів на вітчизняному та зарубіжному ринках;
- 5) покращення стану водних об'єктів за рахунок зменшення скидів забруднюючих речовин.

Проте необхідно звернути увагу і на водозабезпечення як систему, що представляє сукупність взаємопов'язаних елементів, які виконують функції водопостачання та водовідведення ресурсів необхідної якості та кількості, їх використання та переробки, що створює соціально-екологічні (реалізація санітарно-гігієнічних потреб, приймання стічних вод) та економічні (формування собівартості продукції) умови для здійснення виробничих процесів на підприємстві [10, с. 5]. У вищезазначеній інтерпретації даного визначення було б доречно використовувати державне управління, яке спрямоване на реалізацію законодавчої та нормативно-правової бази в інтересах суспільства.

Загалом державне управління водозабезпеченням можливо розглянути як специфічний вид державної

діяльності, реалізація функцій і завдань якої носить законний характер, виконується через суб'єкти державного управління та інших учасників, які задіяні в процесі регулювання соціально-екологічних та економічних відносин у сфері водозабезпечення, щодо створення оптимального балансу використання ресурсів для підтримки соціальних (суспільства) і приватних (суб'єкти господарювання) інтересів.

Необхідність державного управління водозабезпеченням впливає з необхідності забезпечення реалізації політики держави, яка скеровує дії та підтримує суспільство та суб'єкти господарювання для ефективного використання водних ресурсів. Суспільна обумовленість державного управління водозабезпеченням характеризується потребою суспільства та суб'єктів господарювання в якісному та дієвому механізмі, який забезпечує законну та нормативно-правову діяльність у сфері використання водних ресурсів. Цільова спрямованість державного управління водозабезпеченням характеризується необхідністю досягнення та підтримки максимального ефекту (для суспільства, суб'єктів господарювання) в умовах збалансованого та оптимального використання водних ресурсів у різних сферах діяльності.

Висновки. Таким чином, державне регулювання водозабезпечення спрямоване на задоволення соціально-економічних потреб суспільства та економічних інтересів суб'єктів господарювання. Своєю чергою, державне управління водозабезпеченням характеризує діяльність для підтримки інтересів суспільства і суб'єктів господарювання. Визначення сутності вищезазначених понять є необхідним підґрунтям для подальших досліджень у сфері підвищення ефективності використання ресурсів. У подальшому необхідно розробити механізм державного регулювання водозабезпечення, визначити його цілі, принципи та функції. Застосування даного механізму сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності підприємств, що дасть змогу вийти на новий рівень розвитку суб'єктів господарювання та підвищити ефективність використання водних ресурсів.

Список літератури:

1. Ахромкін Є.М. Зарубіжний досвід ефективного використання ресурсів / Є.М. Ахромкін // Агросвіт. – 2011. – № 5. – С. 17–19.
2. Шулюк Є.В. Формування регуляторної політики у забезпеченні системи управління енергозбереженням України / Є.В. Шулюк // Держава та регіони. – 2012. – № 3(66). – С. 119–223.
3. Дрожжин Д.Ю. Механізм державного регулювання енергоефективності в Україні / Д.Ю. Дрожжин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/2/06.pdf>.
4. Процессный подход [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kpms.ru/General_info/Process_approach.htm.
5. Ткач М. Державне регулювання і державне управління: співвідношення понять / М. Ткач [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9202/2/Tkach_statyya.pdf.
6. Якименко О.О. Державне регулювання і державне управління: співвідношення понять у контексті трансформації вищої освіти в Україні / О.О. Якименко // Наукові праці: державне управління. – 2012. – Вип. 174. – Т. 186. – С. 54–57.
7. Смірнова О.М. Визначення поняття державного регулювання психологічного захисту у сфері цивільного захисту України / О.М. Смірнова // Теорія та практика державного управління. – 2013. – Вип. 2(41). – С. 1–7.

8. Пилипишин В.П. Поняття та основні риси державного управління / В.П. Пилипишин // Юридична наука і практика. – 2011. – № 2. – С. 10–14.

9. Ткач М.П. Проблеми визначення поняття державного управління / М.П. Ткач [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lib.uabs.edu.ua/library/P_Visnik/Numbers/1_6_2012/06_02_10.pdf.

10. Томашевська О.Ю. Економічне стимулювання ефективного водозабезпечення промислових підприємств : автореф. дис. ... канд. економ. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / О.Ю. Томашевська. – Краматорськ, 2016. – 22 с.